

**ОД КОРПУСА ДО УЧИОНИЦЕ:
ПРИМЕНА ПАРАЛЕЛИЗОВАНИХ ТЕКСТОВА У НАСТАВИ
ЕНГЛЕСКОГ ЈЕЗИКА У ОСНОВНОЈ ШКОЛИ**

Зоран Ристовић, ristoviczoran@gmail.com, Основна школа „Мито Игумановић“,
Косјерић

Апстракт

У овом раду представљамо флексибилни рачунарски подржан приступ настави и учењу енглеског језика у основним школама. Тај приступ заснива се на припреми, стварању и динамичкој експлоатацији паралелизованог двојезичног корпуса пре, за време, и после радовних часова. Овај хибридни метод темељи се на препознавању значаја контекстуално богатог паралелизованог улазног језичког садржаја, који се састоји из енглеске и српске верзије текстова, што омогућава нелинеарно учење, охрабрује самосталност ученика, нуди широк репертоар метода и наставних техника, и оснажује вишеобјекатско усмеравање на неколико различитих аспеката језика истовремено. У раду су узете у обзир све релевантне околности које се тичу постојеће техничке подршке, и хардверске и софтверске опреме која је расположива основним школама. Нагласак на когнитивном динамизму који паралелизовани текстови могу иницирати током учења и усвајања енглеског као страног језика осветљен је како из угла ученика тако и из угла наставника. Циркуларно преусмеравање пажње од једне верзије текста ка другој и обратно, такође је осветљено и анализирано у равни когнитивне лингвистике, уз опис педагошке валентности таквих преусмеравања пажње унутар домена енглеско-српског корпуса. Након описа предприпреме, селекције текстова, етикетања и процеса паралелизације, дајемо преглед до сада развијених могућих примена поравнатог

енглеско-српског корпуса у свакодневним наставним активностима, уз предвиђање потенцијалних разграновања репертоара њихове експлоатације као и њихових побољшања у будућности. Предвиђање и имплементација побољшања у будућности имају своје утемељење у чињеници да се рачунарска подржана настава и учење постепено померају од периферије ка центру модерне едукације.

Кључне речи:

Паралелизовани улазни садржај, вишејезични корпуси, паралелизовани текстови, нелинеарно наставно окружење, мултипажајност, когнитивно динамичан контекст, периферно учење, рачунарска подржано учење, симетрично двојезично окружење, наставне методе и технике засноване на паралелизованим текстовима.

1. Увод

Последња деценија донела је убрзано акумулирање иновативних приступа савременој настави страних језика. Многи од тих приступа ослањају се на различите, понекад сасвим опречне постулате у којима се често читавају потпуно супротни ставови, мишљења и хипотезе. Али колико год били дивергентни и непомирљиви, сви ти приступи деле једно истоветно гледиште – да су приоритети у квалитативном унапређењу наставе страних језика, на свим нивоима образовања, уочавање отежавајућих околности и предлагање решења за њихово превазилажење, ослањајући се на расположиве ресурсе, најквалитетније тековине професије, достигнућа лингвистике, и неизбежну технолошку подршку, која се последњих година видно са периферије система основношколске наставе помера ка њеном средишту.

Поменути динамизам модерне наставе страних језика наметнуо нам је неколико питања на које смо тежили да дамо адекватан и реалистичан одговор у оквиру овог рада. Све активности у смислу учења и усвајања страног језика кристалишу се око два основна приоритета – *системског знања*, које је везано првенствено за граматику и синтаксу

страног језика, и *шематског знања*, које се односи на културне, тематске и идејне аспекте наставних материјала на страном језику. У том смислу конципирана је већина текућих уџбеника страног језика, који због изразите атомизације садржаја и микротематских целина пружају слику фрагментарног и некохерентног простирања деоница кроз које се смењују многобројни микроконтексти који се посвећују изолованом сету језичких елемената, пропраћених одговарајућим задацима исте концепције деривираних на основу таквих садржаја. Они су редовно пласирани унилатерално, односно само на страном језику, чак и у случајевима када су у потпуно другом когнитивном, психолошком, или граматичком нивоу интерпретације у односу на матерњи језик, када би конфронтативно поређење било драгоцену у току самог сусретања са таквом врстом когнитивног изазова за ученике.

У том смислу, усмерили смо напор ка тражењу одговора на питање – да ли је и у којој мери могуће, уз помоћ технолошки подржаног скупа активности, успоставити и развијати наставно окружење у оквиру којег се обезбеђује симултано системско и шематско учење и усвајање страног језика,

у макротематском, кохерентном, двојезичном домену наставних материјала? Да ли и у којој мери такво окружење може да обезбеди психологију континуитета учења, нелинеарност стицања знања, когнитивну валентност и педагошку утемељеност? Да ли такво окружење може, поред комплексне природе коју претпоставља, да буде једноставно за употребу ученицима и наставнику страног језика у основној школи, и отворено за екстензивне адаптације сходно променама у наставним околностима?

Трагање за одговором на овакав педагошки изазов не дозвољава партикуларно третирање било којег од наведених циљева, већ се динамизам тог трагања одсликава у обједињавању симултаних активности у истој равни простирања. Евентуална ослањања на раније напоре нису доступна, тако да се намеће формирање равни која ће омогућити хибридни приступ, у који ћемо уградити оно што је педагошки валидно из различитих области, и потом то синтетизовати и хармонизовати са потребама наставе страног језика у основној школи. У пресеку те равни, затећиће се краткорочна и дугорочна меморија ученика, и њено флукуирање у току учења и усвајања страног језика; контекст као обједињујућа веза мноштва хетерогених језичких елемената, фрагмената и структура које ће наћи своје место у улазном наставном језичком материјалу; превод, као процес и производ, који треба да буде уткан и у наставни материјал, ради постизања симетрично двојезичног уноса наставног материјала; текст, као један од универзалних облика представљања информације.

Све горе наведене сфере педагошке реалности које карактеришу наставне околности током учења и усвајања страног језика и комплексност реалности учионице, биће прожете и обједињене новом динамиком, коју обезбеђује *поступак паралелизације*, и све придружене активности у вези са њим. Рачу-

нарски спроведена паралелизација ће обезбедити *симетрично двојезично окружење*, где ће улазни наставни материјали на страном и матерњем језику бити заступљени у односу један према један, српску верзију текста чиниће ауторитативан превод који појачава педагошку валентност наставног материјала, и обезбеђује латентно присуство преводиоца у свакодневном наставном процесу. Дискурсно-организационе особине текста обезбедиће тематску и контекстуалну кохеренцију унутар чијих дифузних граница ће се протирати активности ученика.

Паралелна монтажа улазних наставних материјала обезбедиће ученику слику омеђености материје, сигурности и предвидљивости, и представљаће додатни мотивациони окидач за учење, отклањајући појаву потенцијалне инхибираности која је чест пратилац сусрета ученика основношколског узраста са непознатим градивом. Поред тога, сви улазни језички садржаји, речи, фразе, реченице, или чак и веће епизодичне инстанце текста, биће паралелно пласиране, формирајући *текстуалне дуале*. Они ће омогућити симултано перцепирање језичких појава како у страном, тако и у матерњем језику, узроковано синхронизованом дуалном перцепцијом. Тиме ће се у извесној мери превазићи природна ограничења пажње, меморије и обраде података, а при флукуирању њихових вредности при раду ученика на часу страног језика, смењиваће се контекстуално потпомогнуто експлицитно и имплицитно учење и усвајање страног језика. Аутентичност и тематска кохерентност паралелизованих текстова превазићи ће изолованост и фрагментарност појединачних примера, чиме ће бити олакшано усвајање како нове лексике тако и нове граматике. Такво високо контекстуализовано окружење, према Дорњеију (Dornyei 2009), пружа снажну мнемоничку мотивацију ученицима и омогућава да оно што је запамћено буде усвојено и у

свим наредним употребама перцепирано као језички готово потпуно природно. Осврнућемо се на гледиште Лајн Камерон (Larsen-Freeman, Cameron 2011), која наглашава да у учењу страног језика ученици не савладавају посебне мање подсистеме у изолацији, већ их најбоље перцепирају као снопове сличних или аналогних елемената који функционишу заједно.

Текстуална амалгамација постигнута поступком паралелизације биће видљива како у току непосредне експлоатације текстова, за време часа страног језика, тако и у околностима ван стриктних граница наставе у школи, када ученици буду приступали паралелизованим текстовима пре и после часа, у оквиру периода свог радног дана који Пит Шарма назива “self-study period of a day” (Sharma, Barret 2011). Тиме ће бити поткрепљено наше гледиште да је успешан ученик често и самосталан ученик, а то гледиште интензивираћемо предлогом одговарајућих модула који омогућавају самоиницијативно испитивање двојезичних лингвометодичких текстова који чине основу паралелизованог корпуса као ресурса у настави страног језика.

Поменута самосталност ученика читаваће се у разним видовима адаптивне контроле коју ће он моћи да испољава при експлоатацији паралелизованих текстова, што ће омогућити „контролисано процесирање“, према термину који је за ту појаву установио Род Елис- “controlled processing” (Ellis 2010), као и мултиобјекатску оријентацију (“MOO – multi-object orientation”), коју описује Барет (Sharma, Barret 2011). Али улога наставника тиме неће изгубити на значају, већ ће само направити заокрет од изразито предавачке, ка конструктивно-помагачкој.

Евалуација рада ученика на паралелизованим текстовима биће лако уградива у стандардни скуп оцена, објективна и сагледљива, јер ће увек бити евидентирана на електронски

начин материјалним траговима учениковог рада на паралелизованом тексту, смештеним у посебан наставнику доступан документ.

Предвиђено је да паралелизовани двојезични корпуси буду опремљени одговарајућим репертоаром метода које, захваљујући паралелној монтажи наставног садржаја, омогућавају нелинеарно, адаптивно кретање кроз граматички и лексички хетерогено окружење паралелизованог текста.

Нелинеарно прикупљање знања као општа тенденција у савременој настави страних језика легла је у основу употребе паралелизованих текстова у педагошке сврхе, као што то истичу водећи пропагатори савремене наставе енглеског језика: Дијана Ларсен-Фриман, Клер Крамш, Џанет Декарико, Лајн Камерон, Род Елис, Гари Баркизен (Diane Larsen-Freeman, Claire Kramsch, Jeanette DeCarrico, Lynne Cameron, Gary Barkhuizen) и други. Откривање значења и комуникативних интенција текста, формирање категорија, детектовање синтаксичких огранака унутар шире дискурсне организације, контекстуално потпомогнуто усвајање лексике уз истовремено контрастирање са матерњим језиком, биће само неки од видова тог кретања.

Методе и поступци примене које предложимо за ефикасно експлоатисање паралелизованих текстова у оквиру двојезичног корпуса као педагошког ресурса алтернативне су са тачке гледишта конвенционалних инструкција и метода. Међутим, њихова основна намена није да потисну или маргинализују конвенционалне методе у настави страног језика, већ да буду њихов коректив и комплемент, и да омогуће креативан, когнитивно изазован и педагошки валентан час страног језика у основној школи. Те методе и поступци не чине финални затворен скуп, већ су подложне креативним прилагођавањима новим наставним околностима. Та прилагођавања су пожељна али и неминовна, услед све бржег

развоја рачунарски подржаног учења, чија заступљеност на основношколском нивоу постаје стандардни део наставног окружења, као део електронске писмености која је предуслов за садржајно, напредно и самостално учење.

2. Поступак паралелизације као гарант билингвалне избалансираности улазног наставног материјала

Селекција текстова, рачунарска припрема и обрада, осмишљавање нивоа и степена употребе такве врсте материјала и низ пратећих активности техничке и мануелне природе прате израду паралелизованих корпуса. Вишејезични паралелизовани корпуси сами по себи су посебна врста корпуса која укључује више од једног језика. Основна замисао је да се семантички еквивалентни текстови поравнају до препознатљивог нивоа који може бити параграф, реченица, фраза или реч. Потпуно паралелизовање текстова остварено је када су јединице текста једног језика у потпуности поравнате са јединицама текста другог језика. Тада се остварује дуални идентитет, који је увек више од збира појединачних идентитета који га чине, због синергије здружених текстова. Примена таквих корпуса јесте процесирање природних језика, формирање меморија и база за превођење, екстракције циљне терминологије, статистичко машинско превођење. Многобројне могућности аутоматске анализе структуре вишејезичних корпуса већ одавно су нашле своју примену и у примењеној лингвистици, педагошкој лингвистици и психолингвистици.

Наша метода представља први покушај да се паралелизовани текстови користе у наставне сврхе у основношколском педагошком окружењу, чиме паралелизовани текст постаје **динамични лингвометодички текст**, при чему су језичка анализа и компаративне опсервације само један од аспеката експло-

атације таквог текста. Нелинеарно интертекстуално кретање унутар корпуса једна је од предности када је у питању настава страних језика, али је то и једна од инхерентних особина таквих корпуса, како наводе Крстев и Витас (Krstev, Vitas 2009) : “However, the whole effort invested in producing an aligned text would be excessive if the text is eventually read in a linear order” (pp.10).

Након завршеног процеса паралелизације одабраних педагошки валентних текстова, рачунар постаје у техничком и меморијском смислу перфектно избалансиран, идеалан билингвал који стоји на располагању наставнику и ученицима током наставе, учења и усвајања страног језика. Кад је реч о броју језика унутар корпуса, с обзиром на њихову намену и природу предмета нашег рада определили смо се за двојезичне корпусе, мада у свету постоје импозантни примери корпуса који обухватају десет, а понекад и више језика на којима су написани текстови од општег јавног значаја, уметничке, правне или научне природе. Такве базе су у процесу константног ажурирања и дограђивања, јер представљају дугорочне пројекте у којима често учествује више група сарадника на нивоу научних институција из различитих земаља. И у случају нашег двојезичног корпуса, који у овој почетној фази обухвата око 28000 речи, а који је приредио аутор овог рада, предвиђено је да се остварује годишњи прираст двојезичних текстова од око 2000 речи, а у случају формирања једне или више сарадничких група, што није искључено као могућност, тај број би могао бити и далеко већи.

Приликом куцања, текст треба и структурно етикетирати. Структура класе етикета одређује изражајно богатство корпуса. Класе етикета могу бити сложене и великог степена кардиналности. Кардиналитет зависи од тога шта се етикетирањем жели добити. На пример, српски језик је захтевнији од енглеског

уколико би се етикетирали падежни односи. Скуп коришћених етикета прилагодили смо намени и педагошкој природи садашњег и будућег коришћења паралелизованих текстова у настави страног језика у основној школи. Тај скуп чине етикете: <body>, <div>, <p>, <seg>. Наведене етикете користе се за означавање почетка и краја главе - <div>, реченица -<seg>, пасуса -<p> и целог текста-<body>. У случају Хемингвејевих кратких прича које су легле у основу корпуса дужина главе третирана је као дужина целе приче, па је у ту сврху коришћена етикета <div>. Све етикете су упарене, односно свакој отвореној етикети одговара затворена етикета. То значи да се садржај главе или приче налази између етикета <div></div>, садржај целог текста између етикета <body></body>, почетак и крај пасуса омеђен је са <p> и </p>, а реченице са <seg>, </seg>. Ове или сличне HTML етикете одликовају основну разгранату логичку организацију већине типова текста.

За постизање симетричних подударних релација два текста, након што су извршене предприпремне радње и унете етикете одговарајућег типа, текстове је обрађивао специјализовани програм ACIDE (Aligned Corpora Integrated Development Environment), који је развила Група за обраду природних језика са Математичког факултета у Београду.

Процес паралелизације текстова представља гарант симетричности, усклађености и текстуалне еквивалентности упарених двојезичних текстуалних ресурса за експлоатацију у настави.

3. Методе деривираних паралелизацијом – примена у настави страног језика

У делу који следи навешћемо многобројне могућности примене паралелизованих текстова у настави енглеског језика у основној школи. Приликом таквог кретања, од реда до реда, или из текст у текст, или скоковитих прелаза

из текстова у друге пратеће документе формиране око двојезичног наставног корпуса, што ће бити омогућено путем хиперлинкова чије примере дајемо у даљем тексту, оријентире ће представљати **уграђени фокуси** у тексту, острва која може чинити једна реч, фраза, реченица или чак већа епизодична инстанца текста, која је посебно истакнута бојом или фонтом, а таквих маркираних фокуса сваки текст може садржати у произвољном броју. Уграђени фокуси могу егземплификовати граматiku, семантику, лексiku, или могу бити полазишна тачка анализе, провежбавања, или шире елаборираних језичких активности. Може постојати и више верзија текста са различитим сетовима уграђених фокуса, који се активирају при настави страног језика у различитим разредима. Чак и у оквиру наставе страног језика у истом разреду може постојати више варијанти истог текста фокусираног на различите начине, јер у њега могу бити уграђени изоловано граматички, семантички, лексички или **комбиновани фокуси**.

Приказ седам огранака начина примене паралелизованих текстова у настави страног језика које смо овде изнели, са њиховим бројним варијантама, представља непосредно доступне начине експлоатације двојезичних корпуса. Таква непосредна доступност карактеристична је у свакодневnoj настави, на бази местимичне или учестале примене, при учењу, обнављању, систематизацији и тестирањима раних врста, и при јачању опште језичке компетенције ученика.

3.1 Утврђивање ланца деформације

Метода утврђивања ланца деформације јесте начин примене који се заснива на групним, текстуално-реконструктивним активностима затвореног типа. Једна група ученика добија задатак да преведе извесну инстанцу

Слика 1. Приказ утврђивања ланца деформације

текста, која је минимално једна реченица, а максимално неколико реченица, са енглеског на српски језик. Након тога, њихов превод даје се другој групи ученика, која тај добијени текст преводи на енглески. Потом се та енглеска верзија даје наредној групи, да га преведе на српски. Затим се, уз коришћење енглеског оригинала и српског преводног еквивалента из двојезичног корпуса утврђује степен деформације, и простирање те деформације, односно колико се, у којим сегментима и на који начин, одступило од изворног значења и језичких решења која су изабрана да се то значење у тексту изнесе. Овакво коришћење паралелизованих текстова за наставника игра предиктивну улогу у осмишљавању наставних садржаја и конципирању нових, адекватнијих приступа наставе насталих на основу уочених проблема са којима се ученици суочавају када је у питању превод са матерњег на страни језик и обратно.

3.2 Израда паралелизованих граматикограма

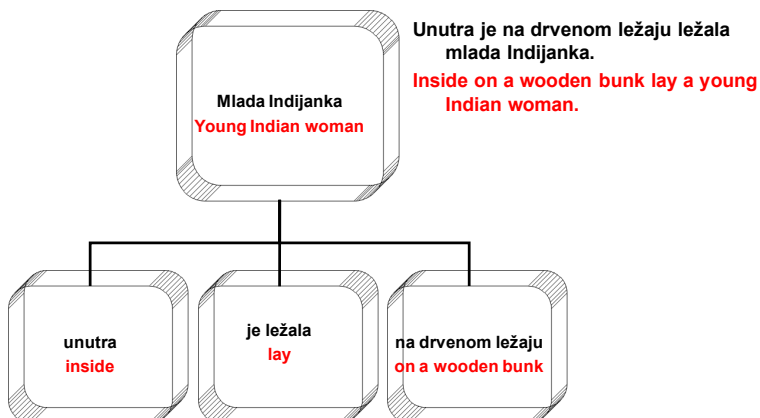
Израда паралелизованих граматикограма може да се обавља појединачно, у пару или групно. У унапред формиране празне табеле, поља или графике, које наставник може сегментирати и насловити према врстама речи, конструкцијама или релевантним граматичким аспектима, ученици треба да, након извршене претраге кроз паралелизоване текстове, превуку, прекопирају или унесу текстуалне дуале који те циљане језичке елементе егземплификују. Оваква примена паралелизованих текстова подразумева да ученици испољавају циљано мултипажајно претраживање текста, и да покажу знање категоријалне диференцијације врста речи, времена, препознавање типичних конструкција, и релевантне лексике. На овај начин паралелизовани текстови могу да се користе у смислу обнављања постојећих знања, или загревања пред тестирање.

<i>Imenice, zamenice</i>	<i>pridevi</i>	<i>glagoli</i>	<i>prilozi</i>	<i>predlozi</i>
ležaj - bunk Indijanka – Indian woman dani – days starice – old women logor - camp muškarci - men put - road mrak - dark domašaj – reach	drveni – wooden mlada - young sve – all njenog - her	ležala – lay pokušavala – had been trying pomagale- had been helping (se) izmakli – had moved off da sede i puše- to sit and smoke	unutra – inside već – already out - van	na – on in - u

Unutra je na drvenom ležaju ležala mlada Indijanka. Već je dva dana pokušavala da se porodi. Sve starice u logoru su joj pomagale. Muškarci su se izmakli do puta da sede u mraku i puše van domašaja njenog jaukanja.

Inside on a wooden bunk lay a young Indian woman. She had been trying to have her baby for two days. All the old women in the camp had been helping her. The man had moved off up the road to sit in the dark and smoke out of range of the noise she made.

Слика 2 а). Приказ израде паралелизованих граматикограма

Слика 2 б). Израда паралелизованих граматикограма-варијанта са дијасистемима за појединачне реченице

3.3 Метода реконструисања система интерпункције

Метода реконструисања система интерпункције подразумева примену паралелизованих текстова иницирањем текстуално-реконструктивних активности на једној деоници паралелизованог текста, која може бити једна реченица, или већи сегмент текста. Време релативације и узраст ученика су битан фактор приликом одређења о дужини текстуалне деонице на којој ће ученици реконструисати интерпункцију, али је најприродније да то буде нека већа деоница текста, јер ученици при извршењу задатка нису изложени напору меморисања, превођења, или граматичке анализе директно, већ примарно испољавају знање и вештину сагледавања текстуалне организације двојезичног материјала, перцепирају међуодnose текстуалних подцелина, апозиција, анафора, препознају на основу редоследа речи упитност, потврдност или одричност реченице, и развијају осећај за сукцесивно акумулирање информација које је у оквиру граница природе енглеског језика. Наставник може из двојезичне деонице уклонити све знаке интерпункције, тачке, зарезе, наводнике, упитнике, узвичнике, и друго, а може чак и потпуно поравнати простирање текста, тако да се не разазнају пасуси, параграфи, а постоји могућност и да почетна слова реченица претвори у мала слова, што онда представља за ученике когнитивни изазов високог интензитета, јер треба да обраде паралелне морфолошке масе велике густине (Слика 3.). Тад ученици морају да испоље интензивно перцепирање текстуалне организације, логичност следа догађаја, препознавање граница елемената дискурса, и да служећи се са оба текста реконструишу знаке интерпункције и границе између реченица. При оваквој примени паралелизованих текстова у настави страних језика у фокусу активности јесте синтакса енглеског језика, којој је у кон-

венционалном репертоару основношколских задатака из страног језика посвећено мало пажње.

<p>HILLS LIKE WHITE ELEPHANTS <i>They look like white elephants she said. I've never seen one the man drank his beer. No you wouldn't have. I might have the man said. Just because you say I wouldn't have doesn't prove anything. The girl looked at the bead curtain. They've painted something on it. She said. What does it say? Anis del Toro. It's a drink. Could we try it? The man called Listen through the curtain. The woman came out from the bar.</i></p>	<p>BREGOVI KAO BELI SLONOVI <i>Iz gledaju kaobelislonovirece ona.Nikad nisam videobelog slona.Muškarac jeispjao pivo.Nebice danisi.Možda i jesam.rece danisnemoraništada kažeš danis nepogledauzavesu od perli.Oslikalisujerece.Štato piše.AnisdelToro.Vrsta pica</i></p>
---	---

Слика 3 а). Паралелизоване морфолошке масе које чине поставку задатка

<p>HILLS LIKE WHITE ELEPHANTS <i>"They look like white elephants," she said. "I've never seen one," the man drank his beer. "No, you wouldn't have." "I might have," the man said. "Just because you say I wouldn't have doesn't prove anything". The girl looked at the bead curtain. "They've painted something on it," she said. "What does it say?" "Anis del Toro. It's a drink". "Could we try it?" The man called "Listen" through the curtain. The woman came out from the bar.</i></p>	<p>BREGOVI KAO BELI SLONOVI <i>„Izgledaju kao beli slonovi”, reče ona. „Nikad nisam video belog slona”. Muškarac je ispijao pivo. „Ne, biće da nisi. „Možda i jesam”, reče muškarac. „To što ti kažeš da nisam ne mora ništa da znači. „Devojka pogleda u zavesu od perli”. „Oslikali su je”, reče. „Šta to piše?” „Anis del Toro. Vrsta pica. „Da ga probamo?” „Cujte”, pozva muškarac kroz zavesu. Žena izade iz bifea.</i></p>
---	---

Слика 3 б). Резултат ученичке активности на паралелизованом узорку

3.4 Тестирање дугорочне и краткорочне језичке меморије

Тестирање дугорочне и краткорочне језичке меморије, на основу расположивих паралелизованих текстова, постулирали смо, као један од начина примене двојезичних корпуса, на основу савремене методе коју је успоставила Џулијан Хаус (Juliane House, 2009), као

један од носилаца модерног приступа настави страног језика са ослањањем на принципе примењене лингвистике. При оваквој врсти активности, ученици се излажу страном верзији текста, у којој је, на пример, избрисана свака пета реч, или недостаје прва половина сваке друге речи. Након тога се од ученика тражи да комплетирају недостајуће слоге или целе речи, а то могу бити префикси, суфикси, деривативни наставци, или извесне лексеме.

Lekar je prišao aparatu za kojim sam sedeo i rekao: „Šta vam je pre rata bilo najdraže? Jeste li se bavili nekim sportom?“

„Da, fudbalom“, rekao.

„Dobro“, „reče on...“ Opet ćete vi igrati fudbal, i to bolje no ikada.“

Nogu nisam mogao da savijem u kolenu – od kolena do članka beše ukrućena, a lista nije bilo; aparat je trebalo da natera koleno da se savije i pravi pokrete kao da vozim bicikl.

The doctor came up to the machine where I was sitting and said: "What did you like best to do before the war? Did you do any sport?"

I said: "Yes, football."

"Good", he said. "You will be able to play football again better than ever."

My knee did not bend and the leg dropped straight from the knee to the ankle without a calf, and the machine was to bend the knee and make it move as in riding a tricycle.

Слика 4 а). Билатерално тестирање дугорочне и краткорочне језичке меморије - поставка задатка

Ученицима је допуштено да пре отпочињања ове текстуално-реконструктивне активности добију на увид верзију текста на матерњем језику, и да се коцентришу на њу неколико минута. Потом им се даје припремљени текст на страном језику, односно нека његова деоница, коју ученици треба да реконструишу у лексичком, синтаксичком и граматичком смислу. Тиме се отвара могућност да ниво комплексности задатка буде виши, односно да се формира већа густина фрагментализованих елемената које треба довршити, и да регенерација текста треба да се спроведе интензивније. Оваква при-

мена паралелизованих текстова изискује од ученика да ангажују како *краткорочну језичку меморију*, у смислу призивања у свест контекста верзије текста на матерњем језику пре него што приступе активности, тако и *дугорочну језичку меморију*, која обухвата категоријална, лексичка и синтаксичка знања страног језика, која су потребна за успешну реализацију ове активности.

Lekar je prišao aparatu za kojim sam sedeo i rekao: „Šta vam je pre rata bilo najdraže? Jeste li se bavili nekim sportom?“

„Da, fudbalom“, rekao.

„Dobro“, „reče on...“ Opet ćete vi igrati fudbal, i to bolje no ikada.“

Nogu nisam mogao da savijem u kolenu – od kolena do članka beše ukrućena, a lista nije bilo; aparat je trebalo da natera koleno da se savije i pravi pokrete kao da vozim bicikl.

The doctor came up to the machine where I was sitting and said: "What did you like best to do before the war? Did you practise a sport?"

I said: "Yes, football."

"Good", he said. "You will be able to play football again better than ever."

My knee did not bend and the leg dropped straight from the knee to the ankle without a calf, and the machine was to bend the knee and make it move as in riding a tricycle.

Слика 4 б). Билатерално тестирање дугорочне и краткорочне језичке меморије - решење задатка

3.5 Креативне дигресије

Структурна доградња позајмљених фрагмената састоји се од самосталног ученичког надовезивања текстуалног материјала на одабрану реч или фразу, или на целу реченицу, при чему је дозвољена како креативна тематска алтернација оригиналне приче, тако и придржавање тематских мотива приче.

Речи или фразе могу бити потпуно насумично одабране, или их наставник може обележити, а одређење за обележавање одређених фраза треба да буде руковођено околностима наставног процеса који су од значаја, а то су између осталог узраст ученика, разред, компати-

билност са исходима и циљевима наставног процеса. Количина материјала који треба да се подвргне структурној доградњи може да варира од једне или две реченице, у петом разреду, па до пет или шест реченица у осмом разреду, а ниво креативне варијације може да варира сходно нивоу опште језичке компетенције ученика, афинитету ученика, времену предвиђеном за реализацију активности, и другим факторима непосредног наставног окружења.

је потпорна активност која, на дугорочном плану, код ученика треба да доведе до напретка дуж континуума несамостална језичка продукција – самостална језичка продукција. У том смислу, ученичка активност која прати овакву примену паралелизованих текстова у настави страног језика може се окарактерисати као текстуално-реконструктивна, вођена језичка продукција.

„Dobri lav” Bio jednom jedan <u>naivni</u> lav koji je živeo u Africi sa svim drugim lavovima.	“The fable of the good lion” Once upon a time there was a <u>naive</u> lion that lived in Africa with all the other lions.	„Indijanski logor” Dva čamca se otisnuše u tminu. <u>Gusta magla se valjala po vodi.</u> Indijanci su veslali brzim i nemirnim zamasima. <u>Tela su im se grčila od napora.</u> Nik je ležao u očevom naručju. <u>Drhtao je.</u> Na vodi je bilo hladno. Indijanac koji ih je vozio vredno je veslao, ali im je drugi čamac sve vreme izmicao u magli. <u>Sa svakim dahom napetost je rasla.</u>	“The Indian camp” The two boats started off in the dark. <u>The dense fog rolled over the water.</u> The Indians rowed with quick choppy strokes. <u>Their bodies contracted in effort.</u> Nick lay back with his father’s arm around him. <u>He was trembling.</u> It was cold on the water. The Indian who was rowing them was working very hard, but the other boat moved further ahead in the mist all the time. <u>With every breath tension grew higher.</u>
„Čisto, dobro osvetljeno mesto” „Uhvatiće ga <u>ljuta</u> straža”, reče jedan konobar <u>vragolasto.</u>	“A clean, well lighted place” “The <u>angry</u> guard will pick him up”, one waiter said <u>puckishly.</u>		
Starac je voleo da ostaje do kasno jer jer je bio gluv, <u>pošto je u mladosti previše slušao rok muziku</u> , a noću je bilo tiho i primećivao je razliku.	The old man liked to sit late because he was deaf, <u>since he had listened too much rock music in his youth</u> , and now at night it was quiet and he felt the difference.		

Слика 5 а). Креативне дигресије – интертекстуално уметање дуала

Таква самостална доградња може да се врши на почетни део реченице, с лева на десно, на завршни део реченице, с десна на лево, а може и у оба правца, тако што се изабере неко синтаксичко острво, око којег се у оба правца успоставља парентетички материјал за неку нову реченицу. Такво дограђивање уноси се у обе верзије паралелизованог текста, а може се вршити било уметањем текста између редова оригинала, било брисањем одређених делова текста те дописивањем новог текста, који се може, ради лакше уочљивости, маркирати различитим фонтом или бојом. Оваква метода

Слика 5 б). Креативне дигресије – интерлинеарно уметање дуала

3.6 Брзи наратив са прекључивањем кода

При оваковом начину експлоатације паралелизованих текстова у настави енглеског језика, за неколико минута настаје наративна деоница као последица бинарне ученичке претраге и ексцерпирања на нивоу целог корпуса. Једини оквирни услов при произвољном прекључивању кода фрагмената који се уланчавају јесте да се успостави и одржи општа кохерентност приповедања, односно да се допринесе утиску аутентичне и органске повезаности свих фрагмената који се инкорпорирају у нову верзију приче.

Bio jednom jedan lav₁ with steel rimmed spectacles.₂ „A kuda ti ideš?” upita ga Tom.₃ “To Harry’s bar”, the good lion said.”₁ “On maže ruke sokom od limuna”, reče čovek.₃ “Don’t kill me”, the good lion said.”₁ To je tako teško. Ne mogu da se pomirim s tim”.₄ “He’s a sister himself,” the man in the staggged trousers said.”₃ “Slažete li se, gospodo?” upita Džonson ostale nosače. Jedan nosač klimnu glavom.₅

Слика 6 а). Брзи наратив са прекључивањем кода - претрага на нивоу корпуса

Једна од постметодских интервенција на тексту које ученици могу извести јесте кодно померање ка страном језику, (приказано на Слици 6 б)) односно кодно померање ка матерњем језику (Слика 6 в)).

Once upon a time there was a lion₁ with steel rimmed spectacles.₂ “Where are you going yourself?” Tom asked him.₃ “To Harry’s bar”, the good lion said.”₁ “He puts lemon juice on his hands”, the man said.₃ “Don’t kill me”, the good lion said.”₁ It is very difficult. I cannot resign myself.₄ “He’s a sister himself,” the man in the staggged trousers said.”₃ “You agree, gentlemen?” Johnson asked the other porters. The one porter nodded.₅

Слика 6 б). Брзи наратив са прекључивањем кода - кодно померање ка страном језику

Након кодних померања, новонастала паралелизована деоница може се сачувати као траг ученичке активности, а касније служити

као поставка за друге типове примене и друге врсте обраде, креативне дигресије, паралелизоване граматикограме, дуална језгра и експанзије... Основна когнитивно-механичка потка оваквих активности базираних на паралелизованом тексту јесте омогућавање прогресивне елаборације при самосталној текстуалној продукцији, која се огледа у превазилажењу кратких независно-сложених реченица и промовисању дугих, зависно-сложених.

Bio jednom jedan lav₁ s naočarima metalnih okvira.₂ „A kuda ti ideš?” upita ga Tom.₃ “U Harijev bar”, reče dođri lav.”₁ “On maže ruke sokom od limuna”, reče čovek.₃ “Nemoj me ubiti”, reče dođri lav.”₁ To je tako teško. Ne mogu da se pomirim s tim”.₄ “Sav je tetka”, reče čovek u kožnim pantalonama.”₃ “Slažete li se, gospodo?” upita Džonson ostale nosače. Jedan nosač klimnu glavom.₅

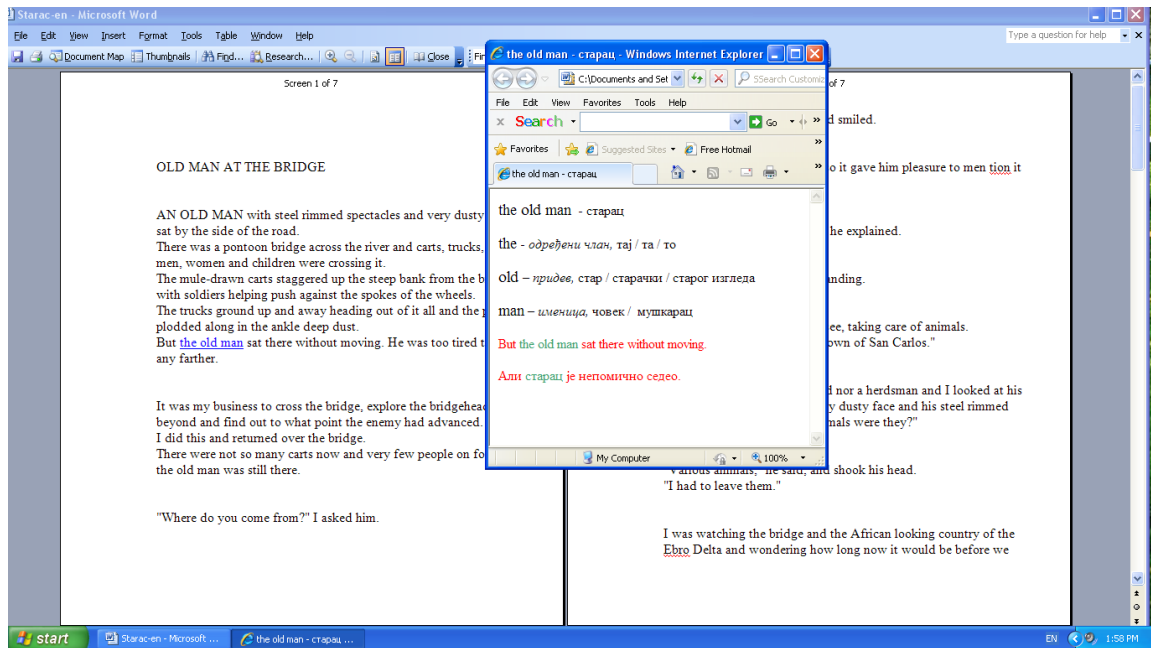
Слика 6 в). Брзи наратив са прекључивањем кода - кодно померање ка матерњем језику

3.7 Хипер-везе са паралелизованим одредиштем

Посебан вид примене паралелизованих текстова у настави страног језика у основној школи припада изради и активацији *хипер-веза*, који се базирају на двојезичним корпусима и чија мрежа се простире унутар дифузних граница паралелизованих прича. За разлику од претходно изнетих примена и њихових варијација, које подразумевају различите врсте парафразирања, текстуалних реконструкција, сингуларних или дуалних алтернација, претраживања, и других активности сличног типа, хипер-везе омогућавају ученицима ско-

ковите прелазе из једног текстуалног окружења у друго. То друго окружење може да послужи ученику као поље високог информативног интензитета, у вези са различитим доменима страног језика, у зависности од тога јесу ли у питању *граматичке, синтаксне, лексичке*, или *комбиноване хипер-везе*.

сваки ученик може да затражи специфичну врсту појашњења која је потребна искључиво њему, а неком другом ученику није, тако да не долази до редундантног излагања од стране наставника при којем сви ученици слушају оно што је можда само малом броју ученика неопходно за даље језичко напредовање.

Слика 7. Изглед текстуалног окружења унутар којег се одвијају ученичке активности на часу страног језика при активираној комбинованој хипервези (енглеска верзија паралелизоване приче)

У техничком смислу, хипер-везе су исто што и присећање, позивање у свест одређених ранијих знања, или трагање за новим знањима у когнитивном смислу. Међутим, док у оквиру когнитивне активности ученика присећање, дозивање у свест или процес стицања знања може да буде варијабилне брзине, у оквиру активирања хипер-веза брзина је увек оптимална, што омогућава уштеде у времену. Те уштеде односе се на избегавање многоструких застоја који проистичу из листања речника, или објашњавања сваком ученику понаособ извесних граматичких деоница. Такође долази до правилнијег усмеравања појашњења путем хипер-веза, јер

Поред тога, коришћењем расположивих хипер-веза од стране ученика иницира се проширена, несвесна конфронтативна анализа паралелизованих сучељених система, односно њихових двојезичних узорака, што води и јукстапозиционираним закључцима о тим системима, и јача базу опште језичке способности ученика. Брзим повезивањем сваке текстуалне одреднице са двојезичним контекстуалним доменом који садржи синтаксичко, граматичко и лексичко поткрепљење у вези са изабраним елементом се, из визуре ученика, постиже омеђеност и предвидљивост наставних догађаја, чиме се смањује елемент

изненађења и потенцијалне инхибираности. Као последица тога, појачава се сигурност, као стабилизатор учења и усвајања страног језика.

Предност овакве примене паралелизованих текстуалних материјала огледа се и у минимализовању језичких инструкција, и класичног теоријског излагања, поткрепљеног апстрактним, деконтекстуализованим примерима.

У смислу простирања језичког материјала који је обележен у српској или енглеској верзији текста као полазиште хипер-веза, може се појавити једна реч, фраза, или чак цела реченица. Од тога зависи и врста објашњења коју ће документ повезан хипер-везом пружити ученику о маркираном делу текста. Предлажемо да, с обзиром на намену коришћења паралелизованих текстова и на кориснике-примаоце, а то су ученици основне школе, хипер-везе буду квалитативно адекватне, али да у квантитативном смислу не буду оптерећујуће, јер је основна замисао да оне играју улогу успутног пратиоца ученичке обраде текста, и путоказа који ефикасно и *у ходу поткрепљују граматичко, синтаксичко, контекстуално и лексичко напредовање ученика у страном језику.*

4. Закључак

Приказ седам огранака начина примене паралелизованих текстова у настави страног језика које смо овде изнели, са њиховим бројним варијантама, представља само непосредно доступне начине експлоатације двојезичних корпуса. Таква непосредна доступност карактеристична је у свакодневной настави, на бази местимичне или учестале примене, при учењу, обнављању, систематизацији и тестирањима разних врста, и при јачању опште језичке компетенције ученика.

Посредни, дугорочни и кумулативни ефекти коришћења паралелизованих текстова у

настави страног језика огледају се, између осталог, и у чињеници да одговарајући алати за учење који су уграђени у наставно језичко окружење применом наше методе, могу у крајњем исходу да резултују новим језичким наставним моделом, на основу скупова акумулираних микроресурса у оквиру глобалног макроресурса који чини паралелизовани двојезични корпус.

Такав нови наставни модел може, како у току саме примене паралелизованих текстова у настави енглеског језика у основној школи, тако и у дугорочној надградњи и успостављању sukcesивног ланца адаптација и проширења, да повећа комплексност и унапреди квалитет наставе, учења и усвајања страног језика, да утврди нове тачке вредне експлоатације у сучељеним језичким системима који леже у основи паралелизованих текстова, да пружи дубљи увид у откривање индивидуалних ученичких кривуља учења, памћења и перцепције путем лонгитудиналног праћења, те да утврди зоне наставне педагошке реалности учења страног језика које у педагошком смислу захтевају побољшања.

Стога верујемо да се примена паралелизованих текстова у настави страног језика у основној школи може у одговарајућој мери уклопити у општи мозаик рачунарски подржаних система за стицање, интензивирање и организацију језичких знања и вештина.

Литература

Dornyei, Zoltan. 2009. *The Psychology of Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

Ellis, Rod. 2010. *Understanding Second Language Acquisition*. Oxford: Oxford University Press.

Ellis, Rod and Gary Barkhuizen. 2009. *Analysing Learner Language*, Oxford: Oxford University Press.

House, Juliane. 2009. *Translation*. Oxford:

Oxford University Press.

Kramersch, Claire. 2010. *Context and Culture in Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press.

Krstev, Cvetana and Duško Vitas. 2011. An Aligned English-Serbian Corpus. In *ELLSIIR Proceedings (English Language and Literature Studies: Image, Identity, Reality), Vol. 1, Belgrade, 4-6 December 2009*, eds. N. Tomović and J. Vujić, 495-508, Belgrade: Faculty of Philology, University of Belgrade, ISBN 978-86-6153-005-0.

Larsen-Freeman, Diane and Lynne Cameron. 2011. *Complex Systems and Applied Linguistics*, Oxford: Oxford University Press.

Nattinger, James R. and Jeanette S. DeCarrico. 2009. *Lexical Phrases and Language Teaching*, Oxford: Oxford University Press.

Sharma, Pete and Barney Barret. 2011. *Blended Learning – Using Technology in and Beyond Language Classroom*. Oxford: Macmillan Education.

Utvić, Miloš, Ranka Stanković and Ivan Obradović. 2008. Integrirano okruženje za pripremu paralelizovanog korpusa. In *Die Unterschiede zwischen dem Bosnischen/Bosniakischen, Kroatischen und Serbischen*, ed. Branko Tošović, 563-578, Münster, Germany: LiTVerlag.